

Venäjän Oscar Wilde -myytti

J e v g e n i B e r š t e i n

Oscar Wilde on vielä tänäkin päivänä ensimmäisiä venäläisen lukijan kohtaamia ulkomaisia kirjailijoita¹. Pietarin Kansalliskirjaston luettelot sisältävät satoja eri venäjännöksiä Wilden teoksista, monet niistä ovat lapsille ja nuorille tarkoitettuja. Koulutettujen perheiden vanhemmat lukevat Wilden satuja päiväkotikäisille lapsilleen. Koulussa lasten odotetaan lukevan *Dorian Grayn muotokuva*. Wilden keskeisistä seurapiirinäytelmistä, kuten *Tärkeintä on olla Uno* ja *Ihanneaviomies*, on tehty elokuvia, joita esitetään televisiossa usein. Kun venäläiset opettelevat englantia peruskoulussa tai lukiossa, luettavien teosten luettelo sisältää välttämättä myös Wilden. Venäläisen kirjallisuuden opiskelijat tutustuvat Wilden runojen klassisiin venäjännöksiin, jotka ovat kuuluisien venäläisten runoilijoiden, esimerkiksi Konstantin Balmontin (”Balladi Readingin vankilasta”) tai Nikolai Gumiljovin (”Sfinksi”) kääntämiä. 1900-luvun alkuvuosista tähän päivään saakka Wilde on ollut länsieurooppalaisen modernismin tärkeimpiä vaikuttajia venäläisessä kulttuurissa. Tämä vaikutussuhde tarjoaisi kiinnostavan kohteen kirjallisuustieteelliselle tutkimukselle, mutta tässä artikkelissani en suoranaisesti käsittele sitä.

Selventääkseni syitä tähän minun on poikettava hetkeksi omaan elämäni. Sain 1970-luvun leningradilaisena koulupoikana yllämainitun johdatuksen Wildeen. Ensimmäinen englanninkielinen kirjani oli *Onnellinen prinssi*. Kun nyt muistelen ensivaikutelmiani Wilden lukemisesta varhaisessa teini-iässä, selvimmin palaa mieleeni yllättäen isäni hämmennys ja välttelevä vastaus tiedustellessani

häneltä, miksi ”ne” lähettivät Wilden vankilaan. Kysymyksen herätti kirjan johdannon epämääräisyys Wilden elämän loppuosan suhteen. Muistan johdannon viitanneen ”porvarillisen yhteiskunnan tekopyhyyteen”, ”tragediaan” sekä ”velkavankeuteen”. Kaiken taustalla vallitsi kuitenkin uhkaava tunnelma, jota en kyennyt tunnistamaan. Tämä traaginen, arvoituksellinen sävy on mielestäni jääne niistä laajalle levinneistä, voimakkaista ja vaikutusvaltaisista kulttuurimytologioista, jotka 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Venäjällä liitettiin Oscar Wilden hahmoon ja elämään.

Englanninkielisessä kulttuuripiirissä Wilde on symboli. Hänessä ruumiillistuvat leiskuva koreus, epämiehekkyyys ja edelleen moderni homoseksuaalisuus (rikos, josta Wilde tuomittiin vuonna 1895 pakkotyöhön). Itse asiassa jopa nykyajan stereotyyppinen käsitys miehisestä homoseksuaalisuudesta on peräisin Wildelta ja niistä käsityksistä, jotka hänestä on muodostettu. (Sinfield 1995, vii.) Keikari Wilde, muodin edelläkävijä Wilde, neiti Wilde – juuri nuo englantilaisen kirjailijan piirteet, jotka muodostuivat keskeisiksi hänen maineelleen Euroopassa, jäivät Venäjällä marginaalisiksi. Venäjällä Wildea sen sijaan luonnehtivat traagiset kapinallisuuden, kärsimyksen ja pyhyden käsitteet. Jopa hänen ulkomuotonsa muuttui yllättävästi. Esimerkiksi venäläinen kriitikko Nikolai Abramovitš kuvasi Wildea seuraavasti: ”Wilde oli terve, petoeläimen loistokkaalla terveydellä varustettu” (Abramovitš 1909, 15.) Wilden ulkomuoto ei kuitenkaan tue tätä käsitystä millään tavoin. Valokuvissa hän näyttää pullealta, hieman kömpelöltä eksentrikolta. Sen sijaan luonnehdinta on peräisin Venäjälle tyypillisestä Wilde-diskurssista, jonka vakiinnuttivat pääasiassa venäläiset symbolistit ja heidän

lähipiirinsä kirjailijat. Artikkelissani tarkastelen tätä kulttuurin diskurssia, sen syntyä, rakennetta ja seuraus-
rauksia.

Oikeudenkäynti ja prinssi Meštšerskin torvensoittajat

Poikansa lordi Alfred Douglassin ja kirjailija Oscar Wilden julkisen suhteen suututtama Queensberryn markiisi jätti keväällä 1895 käyntikorttinsa eräänseen Wilden Lontoon kerhoista. Kortissa oli loukkaava teksti “Somdomiittinä esiintyvälle Oscar Wildelle” (kirjoitusmuoto kuten alkuperäisessä). Markiisi oli hakenut avointa riitaa jo jonkin aikaa ja saavutti sen lopulta, kun Wilde nosti lordi Alfredin yllyttämänä kunnianloukkaussyytteen Queensberrystä vastaan. Wilde kuitenkin hävisi oikeusjutun ja hänet pidätettiin välittömästi. Pian häntä vastaan nostettiin syyte “räikeästä säädttömyydestä”, mikä oli 1800-luvun lakikielessä homoseksuaalisuuden kiertoilmaisu. Ensimmäinen valamiehistö ei pystynyt päättämään tuomiosta. Juttu nostettiin uudelleen käsittelyyn, ja toukokuun 25. päivänä vuonna 1895 Wilde todettiin syylliseksi ja tuomittiin kahdeksi vuodeksi pakkotyöhön.² Vankiloiden kammatavat olosuhteet tuhosivat hänen terveytensä. Hänen näytelmänsä vedettiin pois näyttämöltä, eikä hänen nimeään saanut enää mainita lehdistössä. Luomisvoimansa menettänyt Wilde vietti viimeiset vuotensa itse valitsemassaan maanpaossa Ranskassa, missä kuoli vuonna 1900.

Ennen tätä katastrofia Wilde hallitsi Englannin teatterinäyttämöitä, hänen teoksiaan luettiin laajalti Länsi-Euroopassa ja hän oli Lontoon ja Pariisin kauniiden ihmisten suosikki, sillä häntä pidettiin yhtenä aikansa muodikkaimmista henkilöistä. Siksi Euroopan lehdistö tarttui innokkaasti Wilden skandaalinkäryisiin oikeudenkäynteihin. Elaine Showalterin mukaan Wilden tuho oli ainutlaatuinen: häntä syytettiin maksullisen seksin harjoittamisesta lukuisien alaluokkaan kuuluvien miespuolisten tuttavien kanssa, ja yleisö järkyttyi nimenomaan homoseksuaalisten suhteiden raasta fyysisyydestä (Showalter 1992, 177). ”Avatkaa ikkunat! Päästäkää sisään raitista ilmaa”, reagoi tuomioon sanomalehti

Daily Telegraph (Siteerattu teoksessa Ellmann 1987, 450).

Wilde oli tuolloin varsin tuntematon Venäjällä. Kuten eurooppalaiset kulttuurin ja kirjallisuuden virtaukset yleensä, estetismi, jonka keulahahmo Wilde oli, saapui Venäjälle viiveellä ja saavutti huippunsa vasta 1900-luvun alkupuolella. Venäläiset sanomalehdet seurasivat silti länsieurooppalaisten vastineidensa esimerkkiä ja raportoivat oikeudenkäyntejä kattavasti. Erityisesti valtakunnan merkittävien sanomalehti, A.S. Suvorinin julkaisema *Novoje vremja* omisti jopa uskomattoman kahdeksantoista artikkelin sarjan oikeudenkäynneille. *Novoje vremja* uutisoi Wilden oikeudenkäynnit ensisijaisesti venäläiselle yleisölle. On syytä tarkastella lähemmin miten ja miksi Suvorinin lehti teki näin.

Uutistapahtuman rakenne *Novoje vremjassa* oli varsin erikoinen. Koska vain viisi kahdeksastatoista raportista saatiin sähköä ja loput postissa, mikä yleensä vei kahdeksan päivää, tapahtumien kulku kerrottiin lukijoille väärässä järjestyksessä. Lukiakunta sai sähköistä käsityksen tapahtumien taustoista ja oikeudenkäyntien tuloksista pääpiirteissään; hieman myöhemmin pidemmät artikkelit valottivat tarkemmin tapahtumia, niiden psykologisia piirteitä ja asiataustoja. Tämän saippuaopperan päätteeksi sanomalehti julkaisi aiheesta ainoan kirjoittajatiedoilla varustetun artikkelin, joka kuvasi aiempia oikeudenkäyntejä yleisesti ja analysoi niitä. Ensimmäinen Lontoossa 25. maaliskuuta päivätty sähkö käsitteli Wilden joutumista syytetyksi oikeudessa “teoista, jotka loukkasivat yleistä moraalialia”. Se päättyi kuvaukseen Wilden pidätyksestä ja asiaan liittyvistä huhuista:

Huhutaan myös lordi Douglassin pidättämisestä sekä muiden Wilden ystävien, jotka kuuluvat etupäässä palvelijoiden, miespalvelijoiden ja torvensoittajien luokkaan ja joiden joukossa on myös jo toistuvasti tuomittuja henkilöitä.

Teatterit ovat lakanneet esittämästä Wilden näytelmiä, hänen julkaisemansa sanomalehti ei enää ilmesty. Koko Lontoo seuraa epätoivoisena erään Englannin loistokkaimman kirjailijan elämäntavan ja todellisen luonteen paljastumista. (NV 26.3./7.4.1895, 1.)

Novoje vremja julkaisi seuraavat raportit kansainvälisten uutisten osastossa. Maaliskuun 27. päivän artikkeli sisälsi yksityiskohtaisen kuvauksen oikeudenkäynnin ensimmäisestä päivästä ja Wildeä vastaan esitetyn keskeisimmän todisteen, hänen rakkauskirjeensä lordi Alfred Douglasille, täydellisen käännöksen. Se sisälsi myös luonnehdinnan siitä, että “Wilde [...] poseeraa paljon” ja mainitsi, että tuomioistuimessa oli esitetty “yksityiskohtia, jotka asettavat hänet hyvin huonoon valoon”. (NV 28.3./9.4.1895, 2.)

Lehden numerossa maaliskuun 28. päivältä syyttäjä Carsonin Wilden kuulustelu oli siteerattu miltei sana sanalta. Jutussa kuvattiin myös viiltävä perhedraama markiisin ja hänen poikansa välillä, kun loukkaavat sähkeet luettiin ääneen:

Markiisin poikaansa kohti suunnatuista silmistä kuvastui viha ja halveksunta. Nuori, kalpea ja nääntynyt lordi, jonka katse oli himmeä ja hiukset tuuheat ja vaaleat, yritti kohdata isänsä katseen, mutta murtui ja kääntyi pois. (NV 28.3./9.4.1895, 2.)

Seuraava raportti luonnehti oikeudenkäyntien yleisössä vallinnutta jännittyneitä ilmapiiriä ja korosti vakavaa rikosta: “Englannin laissa rikos, josta Wildeä syytetään, asetetaan vain pykälän verran murhaa lievemmäksi. Mikäli Wilde todetaan syylliseksi, hän saattaa saada hyvin ankaran rangaistuksen – kymmenen vuoden tai jopa elinikäisen pakotyötuomion. Hänet saatetaan tuomita myös samaan rangaistukseen, joskin kolmesta kymmeneen vuoden ajanjaksoksi, mikäli hänet todetaan syylliseksi vain nimetyn rikoksen yritykseen.” (NV 29.3./10.4.1895, 2.)

Seuraavien kahden oikeudenistunnon kuvauksissaan *Novoje vremja* noudatti samaa periaatetta: välähdyksenomainen psykologinen luonnehdinta yhdistyi tapahtumien ja häpeällisten yksityiskohtien raportointiin.

Toinen todistaja, Atkins-niminen yhdeksäntoistavuotias nuorukainen, kertoi sattumalta kohdanneensa Wilden kadulla. [...] Wilde alkoi tavata Atkinsia huoneistossaan kumppaninsa pitkien poissaolojen aikana.

Tuolloin Wildessä itsessään tapahtui muutos. Hänen aikaisempi itsevarmuutensa tuntui katoavan täysin. Kun hänet vietiin *dockille*, toisin sanoen syytevankeuteen, hänen entiset ystävänsä ja tuttavansa eivät pystyneet tunnistamaan kirjailijaa, joka ennen oli ollut itsevarma keikari. Wilde oli kalpea, hänen hiuksensa olivat sekaisin, hän oli epäsiisti, huolimattomasti pukeutunut ja häntä oli kaiken kaikkiaan vaikea tunnistaa entisekseen. (NV 5.4./17.4.1895, 2.)

Kuvattuaan kolmannen oikeudenkäynnin kulkua ja kerrottuaan tuomioistuimen todenneen Wilden syylliseksi *Novoje vremja* julkaisi Lontoon-kirjeenvaihtajansa G.S. Veselitski-Bo•idarovitšin Arguspseudonyymillä kirjoittaman tarkemman analyysin tapahtumista. Artikkelissaan “Oscar Wilde ja oscarwildeismi” Argus korosti kahta pääpiirrettä. Ensin hän korosti Wilden rikoksen vakavuutta (“ennennäkemätön oikeudenkäynti, kauheampi kuin hirvittävin murha, kuten tuomion julistanut tuomari totesi”). Toiseksi kirjeenvaihtaja päätyi toteamaan, että Wilden “oikeudenkäynnillä [...] on äärimmäisen vakavat ja kauaskantoiset seuraukset. Se ei mielestäni ole vain yksilöiden oikeudenkäynti, vaan koko Englannin aristokratian”. (NV 24.5./5.6.1895, 2.)

Kirjeenvaihtajan viimeinen loppupäätelmä heijasti kirjoittajan oman mielipiteen ohella Suvorinin poliittista linjaa julkaisijana ja ideologina.³ *Novoje vremjan* linja kansainvälisessä politiikassa oli vahvasti englanninvastainen ja Ranskaa suosiva. Venäjän sisäpolitiikan suhteen lehti asettui aristokratian erikoisasemaa vastaan ja nosti monarkin hahmon sellaisen kansallisen valtion keskipisteeksi, jossa kaikki venäläiset yhteiskuntaluokat olisivat tasapuolisesti edustettuina. Tämä käsitys sulki kuitenkin pois eriroituiset (*inorodtsy*), sillä lehti oli avoimen juutalaisvastainen.

Suvorinin keskeisiä ideologisia vastustajia ja hänen pääasiallinen kilpailijansa kamppailussa hallinnollisesta vaikutusvallasta oli prinssi Vladimir Meštšerski, *Gra•danin*-päivälehdessä julkaisija. Meštšerskin diplomaattinen suuntaus oli frankofobinen ja anglofiilinen, ja hän kannatti aristokratiaa. Hänen mukaansa Venäjän monarkian todellisen pe-

rustan muodosti aatelisto. Siinä missä Suvorinin sanomalehti oli kaupallinen menestys, *Gra•danin* sai salaisesti valtiontukea Aleksanteri III:n käskystä. Hänen hallintokaudellaan Meštšerskin vaikutusvalta hovissa oli suuri – ministerinimityksistä päätettiin ilmeisesti Meštšerskin ”keskiviikkoilloissa”.⁴ Aleksanteri III kuoli vuonna 1894, minkä jälkeen kului monta vuotta ennen kuin Meštšerski vakiinnutti jälleen asemansa Nikolai II:n hovissa. Vuonna 1895 Meštšerskin asema oli huteralla pohjalla, Nikolai II suhtautui häneen varautuneesti eikä halunnut käyttää hänen lehteään konservatiivisten näkemysten äänitorvena.

Niiden kahden kuukauden aikana, joina *Novoje vremja* seurasi Wilden oikeudenkäyntejä, lehdesä palattiin usein polemiikkiin *Gra•daninin* kanssa.⁵ Aihe tarjosi suoran yhteyden Meštšerskiin, joka oli julkinen homoseksuaali. Muistelmien kirjoittajat ovat yksimielisiä siitä, ettei yksikään Pietarin koulutettu kansalainen voinut olla epä tietoinen Meštšerskin kiinnostuksesta nuoriin miehiin (Vospominanija 1929, 247). *Gra•daninissa* 1880-luvulla työskennellyt E.K. Pimenova kirjoittaakin muistelmissaan: ”kaikki lehdessä tiesivät hänen [Meštšerskin] paheistaan” (Pimenova). Käsikirjoituksesta kuitenkin näkyy, että sana ”lehdessä” on vedetty yli. 1880-luvulla Meštšerskin lehden nimi oli pilkkarunojen aihe; niissä *Gra•daninin* julkaisijaa luonnehdittiin ”Sodoman kansalaiseksi” (*gra•danin Sodoma*).⁶ Symbolistirunoilija Vladimir Solovjov kirjoitti puolestaan kokonaisen epigrammien sarjan, jossa Meštšerski kuvattiin ylpeäksi ja häpeämättömäksi sodomiitiksi (Solovjov 1974, 148, 255-60). Meštšerskin yksityiselämän häväistysjutut olivat lukuisia ja kuuluisia.

Suunnatessaan valokeilan Oscar Wildeen ja hänen ”moraalia loukkaavaan käytökseensä” Suvorin tähtäsi luultavasti kahteen seikkaan. Ensiksi pitkä seksuaalipaheita käsittelevä psykologisoiva kertomus vastasi lukijakunnan kysyntään. Toiseksi viittaamalla Meštšerskiin ja *tämän* paheisiin hän saattoi tölväistä poliittista vastustajaansa – loukkaukseen sisältyi viite sekä prinssin aristokraattiseen ideologiaan (tätä pahetta pidettiin erityisesti yläluokalle tyypillisenä) että hänen anglofiiliseen asen-

teeseensa (Wilden skandaalihan tapahtui Englannissa).⁷

Arveluttavassa asemassa olevan englantilaisen kirjailijan ja epäsuosioon joutuneen venäläisen poliittisen lehtimiehen välinen loukkaava ja poliittisesti haitallinen rinnastus olisi saattanut jäädä niin aikalaisilta kuin myöhemmilläkin tutkijoilta huomaamatta, ellei *Novoje vremja* olisi sisällyttänyt ensimmäiseen Wilden tilannetta käsittelevään sähköeseensä suoria viitteitä Meštšerskin parhaiten tunnettuun seksiskandaaliin. Jo aikaisemmin tässä artikkelissa siteerattu sähkö kuvaili Wilden ystäviä, jotka kuuluivat etupäässä palvelijoiden, miespalvelijoiden ja torvensoittajien luokkaan ja joiden joukossa oli myös aiemmin toistuvasti tuomittuja henkilöitä. Kuitenkaan todellisuudessa niiden Wilden tuttavien joukossa, joiden todistuksiin Queensberry vetosi, ei ollut torvensoittajia (*trubatsi*) eikä liioin nokikolareita (*trubotsisty*, sana joka on kielitieteellisesti lähellä edellistä ja sopii paremmin alaluokan ammattien luetteloon). Sen sijaan prinssi Meštšerskin aseman saattoi vuonna 1887 kyseenalaiseksi skandaali, joka liittyi hänen rakkaussuhteeseensa jalkaväkivartioston trumpetinsoittajaan. Sotilas vieraili prinssin luona tämän Pietarin-kodissa, missä hän kerran joutui ylempiarvoisen eversti Kellerin yllättämäksi. Sotilas joutui nuhdeltavaksi ja hänen vierailunsa Meštšerskin luona kiellettiin. Meštšerski vastasi *Gra•daninissa* everstiä vastaan suunnatulla panettelukampanjalla. Kaiken tuloksena Keller pantiin viralta ja myöhemmin tarkemman tutkinnan jälkeen kutsuttiin takaisin. Trumpetinsoittajan tapaus (*istorija s trubatšom*) esiintyy monissa muistelmissa, mutta kreivi Sergei Witte kuvailee sen yksityiskohtaisimmin muistelmaesseessään Meštšerskistä (Vitte 1960, 3, 582).

Meštšerskin *Gra•danin* ei nähtävästi voinut olla mainitsematta Wilde-oikeudenkäyntejä. Kauan sen jälkeen kun *Novoje vremja* aloitti tapauksen käsitelyn, *Gra•danin* julkaisi useita hyvin lyhyitä Reutersin sähköitä oikeudenkäynneistä. Omituista kyllä, sähköistä yksikään ei sisältänyt mitään viitteitä Wilden rikoksen luonteeseen. (G 26.4.1895; G 11.5.1895; G 15.5.1895. Ks. myös N 9.4.1895 ja 30.4.1895.)

Toisin kuin Englannissa ja Saksassa, missä 1800-luvun loppua hallitsivat homoseksuaaleihin liittyvät skandaalit oikeudenkäynteineen ja sanomalehtiutisineen, Venäjällä tällaista ilmiötä ei ollut. Laura Engelsteinin mukaan Venäjän julkisella areenalla homoseksuaalisuus ei ollutkaan leimaa-antavan poliittinen ase, kuten Englannissa ja Saksassa tuohon aikaan. Hän lisää myös prinssi Vladimir Meštšerskin olevan yksi itsestään selvä vaihtoehto Venäjän Eulenburgiksi. (Engelstein 1992, 58.) Mikäli Suvorinin tarkoitus oli Wilde-skandaalin raportoinnin avulla johdattaa lainoppineiden huomio ylempien hallintoelinten moraaliseen rappioon, hän ei tässä yrityksessään onnistunut. Siihen olisi vaa-dittu kehittyneempi itsenäinen lehdistö ja itsenäisen oikeusjärjestelmä. Venäjällä Meštšerskin tapaus, samoin kuin muut vastaavat, sovittiin kaikessa hiljaisuudessa tsaarin myötävaikutuksella. Suvorinin todennäköisin tarkoitus oli kuitenkin loukata Meštšerskin jo valmiiksi tahrinutun poliittista ja ammatillista uskottavuutta. Näyttää siltä, että Suvorin oli luomassa omaa Meštšerski-epigrammiaan omilla keinoillaan, kuten monet muut ennen häntä olivat tehneet.

Nietzscheläinen elämä

Wilde-skandaalille alettiin Venäjällä etsiä ideologista tulkintaa heti oikeudenkäyntien jälkeen. Tätä jatkui kaksi vuosikymmentä. Yksikään venäläinen sanomalehti ei maininnut Wilden rikkomuksen varsinaista luonnetta – *Gra•daninia* lukuun ottamatta ne kaikki käyttivät kiertoilmauksia. Venäläisen lehdistön soveliaisuussäännöt eivät kuitenkaan estäneet Wilden nimeä muodostumasta modernin homoseksuaalisuuden vakiintuneeksi kiertoilmaukseksi. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Venäjällä olivat yleisessä käytössä ilmaisut “Oscar Wilden maku” sekä “Oscar Wilden taipumukset”. Nämä muistuttavat läheisesti erästä toista 1800-luvun Venäjällä käytettyä, itsetyydytyksen seksuaalirikkomukseen viittaavaa kiertoilmausta, johon taas liitettiin Jean-Jacques Rousseau’n nimi. Esimerkiksi Dostojevskin (1974, 14) muotoilu synnistä, jonka Jean-Jacques Rousseau tunnusti *Tunnus-*

tuksissaan, on luonteeltaan samanlainen kuin Wildestä käytetyt ilmaisut. Myös tässä määritelmässä poikkeavan seksuaalisen käytöksen painopiste siirretään länteen. Näin kulttuuriin syntyi venäläisen Rousseau’n tai Wilden rooli. Niistä jälkimmäisen omaksui, kuten tulen osoittamaan, ainakin yksi kulttuurihahmo, ja viittaa kokeilivat ylleen myös monet muut.

Vuonna 1897 Wilde ollessa yhä vankilassa ja hänen nimensä ollessa edelleen tabu englanninkielisessä lehdistössä, pietarilaisen viikkolehden *Kni•ki nedeli* toimittaja, joka allekirjoitti artikkelinsa N. V., totesi: “onneton juttu, joka lakkautti Oscar Wilden kirjallisen toiminnan, teki silti palveluksen hänen maineelleen” (KN 6/1897, 5). Tämä oli erityisen paikkansapitävä huomio Venäjällä, missä skandaali innoitti lukuisia julkaisuja ennestään tuntemattomasta kirjailijasta ja hänen työstään.⁸

Zinaida Gippiusin seurapiirikertomuksesta “Napakymppi” (*Zlatotsvet*), joka julkaistiin kahdeksan kuukautta oikeudenkäyntien jälkeen aikakauslehdessä *Severnyi vestnik*, välittyy elävä ja satiirinen kuva Pietarin taiteellisista piireistä, joissa Wilden teoksia käsiteltiin ja joissa hän alkoi saada mainetta. Kertomuksen päähenkilö, dekadentti Zvjagin, pitää rikkaille kirjallisuusharrastelijoille esitelmän Wilden taiteellisista teorioista (nähtävästi perustuen Wilden artikkelikokoelmaan *Intentions*). Hänen puheensa herättää toisessa henkilöhahmossa, Pavel Vasiljevits Hamratissa vastustusta. Todellisen poroporvarin heikosti perustellulla kiihkolla Hamrat hyökkää Wilden “estetismiä” vastaan julistaen, ettei Wildeä voi käsitellä ainoastaan hänen kirjallisten mielipiteittensä kautta, vaan että huomioon on otettava myös hänen persoonansa. Kuitenkaan lukijan odottamaa Wilden hahmon analyysiä ei koskaan tule. “Hyvät herrat, olemme naisväen seurassa – tässä ei ole mahdollista käsitellä tiettyjä aiheita”, sanoo Hamrat, eikä niitä myöskään käsittele. Sen sijaan ivallinen kertojanääni toteaa: “Pavel Vasiljevits unohti Wilden [...] ja aloitti pitkän, intohimoisen, jopa raivokkaan debatin ja kritiikin kaikkein ajankohtaisimmista aiheista”. (Gippius 1898, 229-230.)

Hamratin mukaan tiettyjen Wilden henkilöhaahmoon liittyvien aiheiden käsittely ei sopinut naisväen herkille korville, ja niinpä sellainen keskustelu oli täysin asiaankuulumaton. Tämä mielipide korostaa erästä Venäjän varhaisen Wilde-myytin yllättävää piirrettä. Miltei vuosikymmenen ajan Wilden henkilöhaahmo oli kuuluisampi kuin hänen teoksensa. Wilden julkista rikkomusta, joka hänet kuuluisaksi teki, saattoi silti käsitellä painetussa tekstissä vain kiertoilmauksin.

Wilden haahmo perustui analogiaan hänen ja Friedrich Nietzschen välillä. Wilden ja Nietzsche kannattajat ja vastustajat sekä Euroopassa että Venäjällä huomasivat näiden kahden kulttuurihahmon väliset yhtäläisyydet. Euroopassa 1890-luvulla laajalti luetussa pitkässä pamfletissaan *Degeneration* Max Nordau (1993, 442-443) rinnasti Wilden Nietzscheen eräessä *Egomaanikoiksi* nimeämässään modernin rappion alaryhmässä. Esseessään ”Mitä on taide?” (1897–1898) Leo Tolstoi (1951, 172) mainitsee myös Wilden yhdessä Nietzscheen kanssa. Hän pitää jälkimmäistä väärän, epämoraalisen taidesuhteen profeettana ja katsoo, että Oscar Wilden keskeinen teema on moraalien kieltäminen ja puutteellisuuden ylistäminen. André Gide (1949, 15) puolestaan mainitsee vuonna 1905, viisi vuotta Wilden kuoleman jälkeen julkaistuissa muistelmissaan, että kun hän alkoi lukea Nietzscheä, hän ei ollut aivan täysin järkyttynyt, sillä vastaanlaiset ajatukset olivat jo Wildeltä tuttuja.

Modernien taidesuuntausten äänitorvi *Severnyi vestnik* oli ensimmäinen sanomalehti, joka korosti yhtäläisyyksiä Wilden ja Nietzsche välillä. Sen toimittaja Akim Volynski arvosteli Wilden teoksen *Intentions* vuonna 1895, puoli vuotta Wilden viimeisen oikeudenkäynnin jälkeen. Arvostelussa valotettiin yhteyksiä Wilden taidenäkemysten ja Nietzscheen filosofian välillä. Volynski ei peitellyt Wilden tuhon tekemää vaikutusta: ”Yhtäkkiä hänen ulkoisesti loisteliaa mutta sisäisiä haavoja sisältävä elämänsä päättyi masentavaan draamaan, jonka loppu oli luotaantyöntävän rikollinen” (Volynski 1895, 312-313). Viittaus teatterinäytökseen sisältää nietzscheläisen ajatuksen oman elämän työstämisestä taideteokseksi, käsitys jonka myös Wil-

de estetiikassaan jakoi. Esteettisistä ja filosofisista ajatusrakenteista biografiseen tarkasteluun siirrettynä nietzscheläiset käsitykset ”näytelmästä” taiteellisenä elämänluomisena ja ”moraalista” aseena alempien ihmismassojen alistamiseksi tarjosivat Volynskille keinon käsitellä Wilden kohtaloa.

Volynski julkaisi syyskuussa 1896 *Severnyi vestnikissä* artikkelin, jossa hän päästi valloilleen Wildeä pakkotyössä pitävää Englannin oikeusjärjestelmää ja yhteiskuntaa kohtaan tuntemansa halveksunnan. Artikkelissa Volynski pilkkaa liberaalin älymystön ihannetta tasaveroisuudesta lain edessä. Volynskin antiliberaali, Wilde-myönteinen asenne perustui epäilemättä nietzscheläisyyteen.⁹

Moraaliton Wilde on suljettu vankilaan, ja siten moraaliset ihmiset ovat rankaisseet paheen, joka likaa Englannin yhteiskunnan mainetta – yhteiskunnan, joka tietenkin koostuu vain korkean moraalien omaavista jäsenistä. Henkilökohtaisessa elämässään hillitön Wilde tulee sulkea yhteiskunnan ulkopuolelle. Hänen päälleen voi sylkeä ja häntä voi polkea koko maailman edessä oman moraalisen oikeamielisyyden nimissä. Häntä voi kiduttaa mitä julmimmin vain pelotellakseen niitä, jotka kenties ovat poikkeamassa hyveen kaidalta polulta. Epäilemättä lain, joka kohtelee jokaista moraalista syntiä ankarasti, tulee kohdella Wildeä juuri näin. Ihmisten alistamiseksi sen on oltava armoton. [...] Jotkut naiivit kansalaiset jättivät Englannin sisäministerille lukuisia anomuksia vangin rangaistuksen lieventämiseksi. Anteeksi-antamatonta piittaamattomuutta laista! Lain ja järjestyksen arvostuksen täydellistä puutetta! Häpeällistä ymmärtämättömyyttä omista velvollisuuksista mahtavaa valtiota kohtaan! Wilden terveys on mennyttä. Kuinka voisi ollakaan toisin – pitääkö Englannin vankilan olla eldorado niille, jotka rikkoivat moraalilakia sellaisena kuin Englannin parlamentti sen ymmärtää? [...] Vangitessaan kansalaisiaan Englannin hallitus ei ajattele heidän hermojaan, terveyttään tai kirjallisia lahjojaan... *Fiat justitia!* Edes sairas, hermostunut ja avuttomuudessaan sääliittävä Wilde ei saa liennytystä. Tuomiovaltansa huipulla Englannin laki on kuuro ja kuollut sellaisten ihmisten kiusalliselle pyynnöille jotka eivät osaa ajatella hienosti. (Volynski 1896a, 57-58.)

Volynskin kirjoituksissa kerran niin loistokkaasta Wildestä tehdään sääliittävä ankaran rangaistuk-

sen ja siitä aiheutuneen sairauden avulla. Käsitys siitä, että “sairaiden, hermostuneiden ja sääliittävien” suusta kuullaan lopullinen totuus, on venäläisessä kirjallisuudessa perinteessä yleinen. Ei ollut sattumaa, että *Severnyi vestnik* aloitti kampanjansa Nietzsche esittelemiseksi venäläiselle lukijakunnalle julkaisemalla Lou Andreas-Salomén (1896) kirjoittaman elämäkerran, missä tämän mielisairauden kärsimyksiä kuvattiin elävän tarkasti. Kuten monet venäläiset Nietzsche seuraajat myöhemmin totesivat, Nietzsche kärsimykset leimasivat hänen kirjoituksensa tosiksi ja antoivat hänelle moraalisen oikeuden vannoa moraalittomuuden nimeen. Hänen kokemansa kärsimys pyhitti sekä hänen filosofiansa että henkilöahmonsensa. Venäläisille symbolisteille Nietzsche olikin kristushahmo.¹⁰

Wilden selvä nietzscheläisyys oli omalaatuinen yhdistelmä moraalittomuutta ja pyhää yli-ihmisyyttä. Siitä tuli nopeasti yleinen käsite vuosisadan vaihteen venäläisessä kirjallisuuskustelussa. Lisäksi nietzscheläiset piirteet ylittivät jo Wilden hahmon, kun kriitikot alkoivat yhdistää niitä homoseksuaalisuuteen sellaisenaan. Kuten filosofi Lev Šestov kirjoitti vuonna 1898:

Laajalti keskustellaan siitä, että O. Wilde on oikeassa ja että hänet nostetaan ihanteeksi Nietzsche ajatusten avulla. Lisäksi kaikenlaiset ihmiset pitävät Wilden huvitusten houkuttelevina nyt mahdollisena antautua niitä harjoittamaan siinä uskossa, että he ovat *übertenschen* edeltäjiä, ja siksi parhaita työläisiä ihmiskunnan edistyksen pellolla. (Šestov 1993, 140.)

1900-luvun alkuvuosina Wilden suosio Venäjällä kasvoi jyrkästi. Yleisen keskustelun painopiste säilyi kuitenkin samana: kuten ennen Wilden henkilöahmo hallitsi keskustelua hänen kirjallisen tuotantonsa sijaan. Symbolistirunoilija Konstantin Balmont, Wilden kääntäjä ja popularisoija, loi perustan Wilden symbolistiselle tulkinnalle. Hänen luentonsa “Oscar Wilden runous” vuonna 1903 aiheutti huomattavan skandaalin, ja se julkaistiin pian symbolistien tärkeimmässä aikakauslehdessä *Vesy*. Se julkaistiin lehdessä heti Brjusovin symbolistisen manifestin perään, mikä todistaa Wilden keskeisestä asemasta venäläisessä symbolismissa. Bal-

mont ei kuitenkaan käsittele Wilden kirjallista tuotantoa. Wilden runous merkitsee hänelle hänen henkilöahmonsensa ja kohtalonsa runoutta. (Balmont 1904, 25) Balmont rinnastaa Wilden ja Dorian Grayn elämän. Wildelle annettiin kauneutta, ja sitä hän etsi koko elämänsä, mutta “kuten kaikki todelliset uhkapelurit, hän laski voitonmahdollisuutensa väärin ja hänen oli itse koettava konkreettisesti, että paholainen hallitsi pelipöytää” (Balmont 1904, 25).

Ennen kaikkea Balmont vahvistaa Wilden ja Nietzsche välistä sidettä. Hänen mukaansa Wilden *elämä* rinnastuu Nietzsche *kirjoitustyöhön*:

Wilden kaltaista kiinnostavaa ja erikoislaatuista henkilöä ei voi verrata kehenkään muuhun kuin Nietzscheen. Kuitenkin siinä missä Nietzsche persoonallisuus heijastuu kirjalliseen teokseen täydellisenä kiivautena hänen käytöksensä ollessa äärimmäisen askeettinen, Oscar Wilde puolestaan on pidättyväisyyden huipentuma kirjallisessa tuotannossaan [...] mutta henkilökohtaisessa käytöksessään hän ylitti yleisen elämän säännöt niin rajusti, että kaikesta vaikutusvallastaan ja kuuluisuudestaan huolimatta hän joutui kahdeksi vuodeksi pakkotyöhön. (Balmont 1904, 37.)

Balmontin artikkeliin lähetetyissä lukuisissa vastineissa Wilden elämäkerran mytologisointi saavutti huippunsa. Venäläiset kriitikot pitivät nyt hänen elämänsä yli-ihmisen epäonnistuneena yrityksenä vapautua moraalista. Wilden pyrkimystä luoda elämästä taidetta he kohtelivat kuin kapinaa, joka ei jäänyt vaille rangaistusta.

Uusi Raskolnikov

Venäjällä käännetty ja laajan keskustelun aiheena olleet Wilden teokset antoivat aiheita rinnastaa hänet Raskolnikoviin. Venäjällä ei suinkaan käännetty Wilden varhaisemman tuotannon hienoja runoja, jotka olivat Englannissa vakiinnuttaneet hänen maineensa suurena runoilijana. Ei myöskään käännetty hänen älykkäitä seurapiirinäytelmiään, jotka tekivät hänestä laajemmin kuuluisan. Hopeakauden Venäjällä keskeisiksi muodostuivat sen sijaan Wilden kaksi teosta, joista toinen oli kirjoitettu vankeudessa ja toinen hieman vapautuksen jälkeen: en-

siksi Wilden traaginen “Balladi Readingin vankilasta” Balmontin kääntämänä (hänen ohjelmallinen Wilde-luentonsa julkaistiin käännöksen ohessa) ja toiseksi Wilden kirjanpitäinen kirje lordi Alfred Douglasille, johon “Balladi” sisältyi. Kirjeen katkelmat muodostivat vuonna 1905 postuumisti julkaistun teoksen *De Profundis*. Se ilmestyi välittömästi venäjäksi E. Andrejevan kääntämänä *Vesyyn* maaliskuun 1905 numerossa toimituksen osaaottavan esipuheen saattelemana.

Aikaisemmista julkaisuista poistettuna kirjeen osassa Wilde moittii toistuvasti lordi Alfredia vastuuttomuudesta ja itsekkyydestä, jotka aiheuttivat Wilden tuhon. Kirjeen julkaistussa osassa Wilde myöntää, että oikeudenkäyntiä edeltäneessä elämässään hänet johti harhaan mielihyvän, etenkin “perverssin” ja “patologisen” mielihyvän, jatkuva tavoittelu. Tästä syystä hän ymmärsi kärsimyksen tärkeyden vasta vankeudessa. Wilde kirjoittaa lordi Alfredille: “Kärsimys, niin oudolta kuin se sinusta saattaa kuulostaakin, on keino tulla tietoisiksi olemassaolostaan” (Wilde 1986, 113). Kirjeessään Wilde pohtii laajalti Kristusta, jonka hän väittää ymmärtäneensä vasta vankilassa ollessaan.

Vuoteen 1905 mennessä, kun Wilden nietzscheäisyys vaikutti Venäjällä olevan jo vakiintunut käsite, hänen myöhemmät kristilliset taipumuksensa herättivät innokkaasta vastakaikua venäläisten modernistien parissa. Venäläisessä kulttuurissa oli aina oletettu Nietzschen kärsimyksen filosofian pohjautuvan kristilliseen, ellei jopa ortodoksisen traditioon, ja nyt Wilden nietzscheiläinen elämäkin todisti tämän. Symbolistikirjailija Nikolai Minski (1908, 56) esitti mystis-filosofisen tulkinnan Wilden *Salomesta* ja katsoi, että näytelmässä “Wilde on edelleen demonisen estetiikan edelläkävijä, mutta alkaa jo aavistaa sen uuden valon, joka paljastui hänelle karkotuksen ja kärsimyksen keskeinä”.

Ehkäpä omalaatuisin piirre, jonka Wilden elämäntarina Venäjällä sai, oli se uhratuvaisuuden sävy joka liitettiin hänen todellisuudessa epäloogiseen käytökseensä juuri ennen oikeudenkäyntejä ja niiden välillä. Grigori Petrov, uskonnollinen aktivisti ja *Ruskoje slovo*-lehden reporteri salanimellä

V. Artaban, tekee Wildestä myöhempien aikojen Raskolnikovin:

Hän (Wilde) tuntee olevansa rikollinen ja tuomitsee itse itsensä pakkotyöhön, teloittaa itse itsensä. Voidaan hyvällä syyllä todeta, että Readingin vankilan kauhut eivät olleet yhtään sen järkyttävämpiä hänelle kuin tuska, jota hän kantoi sydämessään elämänsä lopulla, jo kauan ennen oikeudenkäyntiä. (Artaban 1904, 1.)

Petrovin Nietzscheä, Wildeä ja Balmontin luentoä käsittelevän artikkelin otsikko oli “Mädäntynyt sielu” ja sen rakenne perustui metaforaan Sodomian omenasta. Tällä Petrov tarkoitti tiettyä Palestiinassa, Sodomian sijaintipaikoilla, kasvavaa hedelmää, joka oli kaunis mutta sisältä mädäntynyt. Sellainen oli hänen mielestään myös Wilde. Vaikka Petrovin näkemys Wildestä on selvästi negatiivinen, hän kuvaa Wilden silti Raskolnikovin mallin mukaan Kristuksen kaltaiseksi.

Keskellä Venäjän vallankumouksen myllerryksiä ja pian *De Profundisin* julkaisemisen jälkeen, helmikuussa 1906, Pietarin teologisen akatemian virallinen lehti *Hristianskoje tštenije* julkaisi Vasili Uspenskin artikkelin Oscar Wildestä (Uspenski 1906). Ortodoksipappi ja Pietarin uskonnollis-filosofisen seuran jäsen Uspenski uskoi, että Wilden ja Nietzschen edustamalla traagisen mielihyvän kutsumuksella oli uskonnollinen merkitys. Uspenski vertaa Wildeä pyhimykseen ja kuvaa tämän kärsimystä:

Wilden kärsimys oli suuri ja syvä, eikä pelkääntään hänen elämänsä ulkoisten olosuhteiden vuoksi. Hän tunsi vielä kauheampaa, sisäistä kärsimystä. Hänen verensä sekoittui niihin verivirtoihin, joiden avulla ihmiskunta saavutti syvällisen uskonnollisen tietoisuuden. (Uspenski 1906, 225.)

Ajan kirjallisuuskeskustelun yleisesti hyväksytyjä totuuksia mielellään toistava kriitikko Nikolai Abramovitš¹¹ kirjoitti kokonaisen kirjan samasta aiheesta. Abramovitš (1909, 60) huomauttaa Wilden muistuttavan läheisesti Dostojevskia juuri kärsityksessä kärsimyksen elävästä merkityksestä. Abramovitšin mukaan Wilden nietzscheäisyys olikin sukua ortodoksiselle kristinuskolle.

Useimmat venäläiset kriitikot keskittyivät Wilden elämään oikeudenkäyntien aikana ja niiden jälkeeseen tulkintaan sen itse aiheutetun kärsimyksen hui-pennukseksi. Käsitys siitä, että Wilde tuomitsi itse itsensä pakkotyöhön, oli yleinen. Kirjallisuusarvos-telija Zinaida Vengerova yhtyi yleiseen mielipiteeseen: “Keskellä raastavia oikeudenkäyntejä hänen mielensä oli ylitsevuotavan onnellinen, sillä [...] kohtalo antoi hänelle tilaisuuden havainnollistaa olemassaolon traagista totuutta, kärsimystä” (Vengerova 1912, 174).

Wilde oli kuitenkin ristiriitainen jopa kärsimyksessään – toisaalta kristillinen, toisaalta pakana. Pakanalliset vivahteet muistuttivat dionyysisiä orgioita. Teoksessaan *Tragedian synty* Nietzsche esit-teli ja vakiinnutti käsityksen kreikkalaisen taiteen dionyysisyydestä, joka merkitsi vapautumista luk-koon lyötyjen muotojen hallinnasta, vastuusta ja moraalisis-ta rajoitteista. Venäläisen symbolismin johtava hahmo Vjatšeslav Ivanov piti Nietzschen jaottelua apolloniseen ja dionyysiseen absoluuttisena, metafysisenä periaatteena. Antiikintutkija Ivanov keskittyi käsittelemään Dionysos-kulttia ja päätyi siihen tulokseen, että kreikkalainen kärsi-vän jumalan uskonto oli juutalaisuuden ohella var-haiskristillisyyden merkittävä lähde. (Ks. Ivanov 1904; Ivanov 1905.)

Tämä filologisesti perusteltu hypoteesi vaikutti suuresti venäläisen symbolismin filosofiaan Sen mukaan dionyysinen voima, johon aina implisiitti-sesti sisältyi “seksuaalivietin kahlitsemattomuus” (Ivanov 1971, 720), ja kristillinen kärsimyksen ihan-ne eivät olleet toisiaan poissulkevia.¹² Edelleen myös Wilden maineen orgiastinen tai dionyysinen puoli vain täydensi hänen pyhimyksenomaisuuttaan. Ivanov kirjoittikin artikkelissaan vuonna 1909: “Readingin vankilan jalon laulajan ja nöyrän marttyyrin koko elämä on muuttunut yleisinhimillisen Golgatan uskonnoksi”. (Ivanov 1971–1987, 3, 564–565.)

Alussa *Novoje vremja* teki Wilden elämäntari-nasta lukijakunnalle bestseller-romaanin. Kun Wilden elämää käsitellään fiktiona tai myyttisenä ker-tomuksena, se sisältääkin yllättävän vastakohtai-sia piirteitä: kuuluisuuden ja karkotuksen, rikkau-den ja köyhyyden, mielihyvän ja kärsimyksen, kau-

neuden ja rumuuden. Nämä ja muut vastakohtat tekivät siitä erityisen houkuttelevaa materiaalia myytin rakentamiselle ja populaarikulttuurille. Laa-tukirjallisuus ja -kriitikki saattoivat korostaa Wilden ja Kristuksen samankaltaisuutta, mutta yleisö halusi kuulla lisää likaisia yksityiskohtia englantilaisen runoilijan rikkomuksesta. Tämänkaltaiset paljastukset eivät kuitenkaan sopineet painettavaksi 1890-luvulla, mutta vuoden 1905 vallankumouksen ja sitä seuranneen sensuurilakien lievennyksen jäl-keen ne yleistyivät lehdistössä.

Pian Wilden oikeudenkäyntien ja edelleen hänen kuolemansa jälkeen eurooppalaiset skandaali-kirjallisuuden kustantajat tuottivat lukuisia lokaan vedetyn kirjailijan elämäkertoja, joita höystivät epä-viralliset pöytäkirjat oikeudenkäynneistä. Näistä monet enemmän tai vähemmän luotettavat teokset käännettiin venäjäksi. Sensaationhakuinen Oscar Seron (1909) oikeudenkäyntiä käsittelevä mono-grafia täydensi vakavammin otettavia elämäkertoja kuten Langgaardin (1908) tai Lachmannin (1909) teoksia. Vuonna 1908 ilmestyi ensimmäinen Venäläinen homoseksuaaliseksi luonnehdittava aika-kausjulkaisu (Ušakov 1908), joka sisälsi ranskasta käännetyn esseän Wilden oikeudenkäynneistä. Wilden henkilökohtaisen vihamicheer Marc-André Raffalovichin kirjoittama esse oli sävyltään vihamielinen ja täynnä skandaalinkäryisiä yksityiskohtia.

Wilden oikeudenkäynnin jälkimainingit koko Euroopassa olivat niin laajoja, että tilanteeseen voi soveltaa Eve Kosofsky Sedgwickin (1990, 165) toisessa yhteydessä antamaa määritelmää: “Meidän 2000-luvun näkökulmastamme [...] Oscar Wilden nimi *tarkoittaa* homoseksuaalia”. Tämä lausunto ja sen käänteinen merkitys (homoseksuaali tarkoittaa Oscar Wildeä) pitää paikkansa myös varhaisessa venäläisessä modernismissa. Miltei kaikki venäläisen modernismin homoseksuaalit henkilö-hahmot muistuttivat Wildeä jollain tavoin. Niistä kuuluisimmat, Mihail Kuzminin Štrup teoksesta *Krylja* (1906) ja Jevdokija Nagrodskajan romaanissa *Gnev Dionisa* (1910) esiintyvä Edgar Stark, olivat keikarimaisia esteetikkoja, syntyperältään puoliksi englantilaisia. Nagrodskajan romaanissa

jo päähenkilön nimen äänneasu viittaa Oscar Wilden – kirjailija halusi ilmeisesti varmistaa että jopa yksinkertaisempi lukija ymmärtäisi vihjeen.

Wilden elosteleva hahmo näkyi myös varhaisessa venäläisessä elokuvataiteessa, joskin ainoastaan esituotantovaiheessa. Kirjallisuuden valtionarkistossa on säilynyt Georgi Ustinovin elokuvakäsikirjoitus noin vuodelta 1910, joka perustuu Wilden elämään. Keskenäisen käsikirjoitus nimeltään “Korol • izni” antaa varsin graafisen, joskin miellyttävän kuvan Wilden kuvitelluista eroottisista seikkailuista (ks. Ustinov). Jotkut sen kuvaavista klišeistä olivat peräisin venäjäksi saatavilla olleesta biografisesta aineistosta, mutta suurin osa niistä näyttää olevan pelkästään mielikuvituksen tuotetta.¹³

Kolmiosaisen elokuvan piti esittää Wilde maineensa huipulla ja kertoa myös hänen tuhoutumisestaan. Sen alussa Wilde kävelee Oxfordin katuja ihailijalauma perässään: “Wilden lähestyessä joukko ohikulkijoita kuiskailee toisilleen ja katsoo häntä ihailevasti. Monet miehet paljastavat päänsä. Wilde vastaa heille viileän elegantilla kumarruksella. Naiset tuovat hänelle kukkia. Käveltyään loittommaksi hän antaa ne kerjäläisille.” (Ustinov, l. 1r) Tarinan jatkuessa mukaan ilmestyy myös muita henkilöitä. Nuori ja kaunis lordi Harry on rakastunut kirjailijaan, kuten myös Tyttö (Devuška). Wilden ja lordi Harryn keskustelu on myös mukana kuvateksteissä:

“Olen tänään juhlamielellä kuten koko Oxford, herra Wilde. Kuningas on tullut vierailulle – Elämän kuningas –”

“Haluan suudella sinua, nuori mies.”

Wilde suutelee Harrya. Tyttö katsoo nuorta miestä kateellisena.

(Ustinov, l. 6r.)

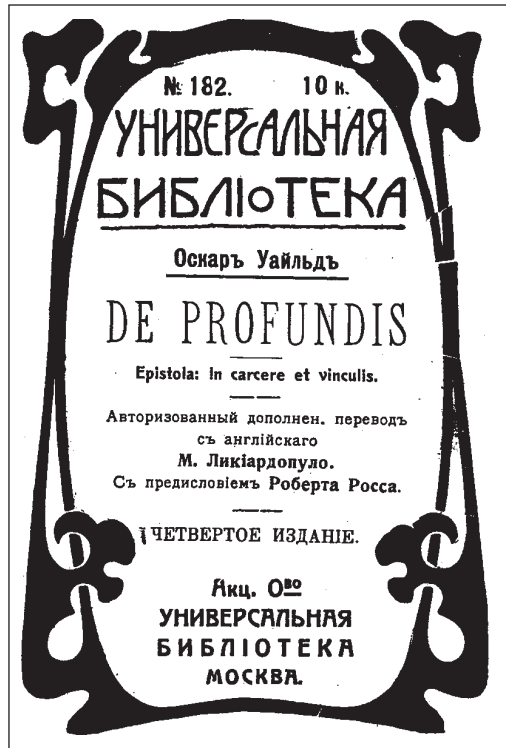
Toisessa osassa Wilde kutsuu Tytön kuningattareksi järjestämiinsä “poikamiesten illalliskutsuihin”.

Wilden työhuone. Sisään astuvat Wilde ja valkoiisiin pukeutunut Tyttö.

[Kuvatekstit:]

“Olen niin heikko että pelkään kuolevani –”

“Tiedätkö, Valkoinen Lilja, minusta kukkien poimiminen on ihanaa. – Eikö sinua pelota?”

Oscar Wilden teoksen De Profundis venäjänkielisen painoksen nimiölehti.

“Satujen ihana prinssini, jokainen sinulle antautunut nainen on kuningatar.”

Wilde laskee hänet sohvalle. Pitkä suudelma. Tyttö vaipuu intohimon syövereihin. Apertuuri. (Ustinov, l. 8v)

Illalliskutsut jatkuvat ja vähän myöhemmin “orgiat alkavat”, kuten käsikirjoitus rohkeasti toteaa (Ustinov, l. 9). Kiero juonenkäänne kehittyy Wilden orgiastisen elämän kulisseissa. Rouva Beignal, Wilden vainoaja, seuraa häntä salaa ja katsoo hänen irstailuaan aikoen selvästi tehdä ne julkisiksi. Valitettavasti käsikirjoituksen loppu ei ole säilynyt. Sen alkuosa kuitenkin viittaa oikeudenkäynteihin ja vankeuteen, Wilden elämän keskeisiin jaksoihin sellaisena kuin se Venäjällä omaksuttiin.

Elämänluominen

Kuten seksuaalisuutta tutkivat historioitsijat ovat toistuvasti todenneet, 1870-luvulta lähtien lukuisat lääketieteelliset, lakitieteelliset ja sosiaaliset dis-

kurssit kehittyivät siten, että ne muodostivat Euroopan kulttuureissa käsityksen yhtenäisestä homoseksuaalisesta identiteetistä. Michel Foucaultin (1990, 43) kuuluisan luonnehdinnan mukaan sodomiitti oli vain väliaikainen poikkeama; nyt homoseksuaaleista tuli laji. Wilden skandaalin ajoitus ja laajuus määrittelivät hänen roolinsa tämän uuden diskurssin semanttisena keskuksena. Hiljattain löytynyt homoseksuaalinen identiteetti julistettiin wildeläiseksi, ja Wilden elämän muut tulkinnat heijastelivat kilpailevia näkemyksiä homoseksuaalisuudesta. Tämä käsitteiden uudelleenmäärittely heijastui myös Venäjälle.

Joillekin venäjän modernismin taiteilijoille Oscar Wilden tarinalla oli henkilökohtainen merkitys. Eräänä päivänä kesällä 1906 symbolistiliikkeen sydämessä, Vjatseslav Ivanovin Torniksi (*Bašnja*) kutsutussa asunnossa, käytiin vilkas keskustelu Oscar Wildestä. Ivanovin ja hänen vaimonsa Lidija Zinovjeva-Hannibalin lisäksi Torniin oli kokoonnutut kolme miestä: runoilija Mihail Kuzmin sekä nuoret taiteilijat Konstantin Somov ja Leon Bakst, Kuzminin ja Ivanovien ystäviä. Kaikki läsnäolijat kuuluivat Ivanovin lähipiiriin, nk. Hafiz-seuraan, joka oli perustettu Tornissa monta viikkoa aikaisemmin.¹⁴

Kuzmin kuvaa päiväkirjassaan “suurta riitaa” Oscar Wildestä: “V[jatseslav] I[vanovitš/Ivanov] asettaa tämän snobin, tekopyhän, huonon kirjailijan, heikkosydämisimmän ihmisen, miehen joka likasi juuri sen mistä häntä syytettiin, rinta rinnan Kristuksen kanssa; tämä on suorastaan järkyttävää” (Kuzmin 2000, 166). Viikkoa myöhemmin sama kiista toistui samassa ympäristössä, kuten Kuzmin lyhyesti totesi päiväkirjassaan: “Taas puhuttiin Wildestä. Somov ei myöskään usko häneen” (Kuzmin 2000, 171).

Ivanovin mielipide heijasti symbolistien keskeistä Wilde-myyttiä, ja se esiintyy myös Ivanovin tuotannossa myöhemmin. Kuitenkin nimenomaan tämän kiistan taustat tekivät siitä niin intohimoisen ja symbolisesti merkittävän.

Hafiz-seura kokoontui ensimmäistä kertaa Ivanovien luona toukokuussa 1906 ja jatkoi kokoontumisiaan marraskuuhun asti. Seuraan kuului monta

Ivanovin läheistä homoseksuaalista ystävää (esimerkiksi Mihail Kuzmin, Konstantin Somov ja Walter Nuvel) sekä monia muita nuoria, komeita ja lahjakkaita miehiä, heidän joukossaan filosofi Nikolai Berdjajev, runoilija Sergei Gorodetski ja kirjailija Sergei Auslender. Zinovjeva-Hannibalia lukuun ottamatta kaikki seuran jäsenet olivat miehiä. Ivanovien asunnon sijainti lähellä Tauriaan puistoa lisäsi kokoontumisten mielenkiintoisuutta Kuzminin ystäville: Tauriaan puisto oli Pietarin keskeinen homoseksuaalien tapaamispaikka, ja Hafiz-seuran monet jäsenet tapasivat käydä puistossa kokouksia ennen tai niiden jälkeen. Heidän viimeisimpiä “seikkailujaan” käsiteltiin seuran kokouksissa myös usein.

Seuran kokoontumisissa jäsenet antautuivat diornyysiseksi mielletyille harrastuksille: he joivat viiniä, pukeutuivat naamioasuihin, soittivat huilua, flirttailivat ja suutelivat toisiaan. He lukivat myös päiväkirjojaan sekä runoutta jäseniä kiinnostavista aiheista. Jos Ivanov ottikin Hafiz-seuran mystisen puolen varsin vakavasti, Kuzmin ja muut jäsenet tuntuivat nauttivan enemmän sosiaalisesta puolesta. Berdjajevista tapaamisten eroottinen ilmapiiri tuntui lopulta sopimattomalta ja hän erosi seurasta. Myöhemmässä kirjeessään Ivanoville (22.6.1908) hän ilmaisi pettymyksensä tuolloin jo hajonneeseen seuraan:

En ole koskaan jakanut sinun mystisiä mielihaluja, sinun *omia* mieltymyksiäsi – toisilla sellaisia ei näyttänyt olevan – tämänkaltaiseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen [...] en pitänyt joistain piirteistä jotka kuuluivat tähän toimintaan. Sitten vetäydyin pois ja kohta koko juttu hajosi itsestään. (Šiškin 1994, 52.)

Hafiz-seuran keskustelujen pääaihe oli Eros. Näissä keskusteluissa Ivanov muotoili käsityksensä homoseksuaalisuudesta, mikä selviää hänen päiväkirjastaan:

[Kuzmin] on tavallaan tulevien aikojen edelläkävijä. Tulevaisuudessa, homoseksuaalisuuden lisääntyessä, ihmiskuntaa ei enää rampauta ja rumenna nykyinen seksuaalietiikka ja -estetiikka, jota hallitsee periaate “miehet naisille” ja “naiset miehille”. Tämä alkuasukkaiden estetiikka, joka

pakottaa naiset koristautumaan keinotekoisesti ja sitoo miehet brutaaliin esteettiseen nihilismiin, tekee “normaalille” ihmiselle mahdottomaksi nähdä toista puolta ihmiskunnasta, katkaisten hänen yksilöllisyydestään puolet pois suvunjatkamisen nimissä. Homoseksuaalisuus on erottamattomasti sidottu inhimillisyyteen, mutta yksipuolisuutta periaatteena joka kieltää heteroseksuaalisuuden se on toisaalta myös inhimillisyydenvastainen, mikä tekee sen kehäpäätelmäksi suhteessa jälkimmäiseen. (Ivanov 1971–1987, 2, 750.)

Homoseksuaalisuus oli Ivanoville muutakin kuin teoria. Hänen suhteensa nuoreen runoilijaan, Sergei Gorodetskiin, oli ajankohtainen juuri tuona kesänä. Ivanov käsitti tuon suhteen mystisenä ja dionnyysisenä, ja sen oli tarkoitus avata suhteen molemmille osapuolille tie yli-ihmisyyteen. Suhteen alusta alkaen Ivanov odotti rakkautensa Gorodetskia kohtaan olevan traaginen nietzscheläisessä, ylevän, valaisevan kärsimyksen merkityksessä. (Ks. Bershtein 1998, 40-57)

Kuzmin puolestaan oli kesällä 1906 astumassa Pietarin kulttuuri- ja kirjallisuuspiireihin. Hänen ohjelmallisen homoseksuaalinen romaaninsa *Krylja* julkaistiin vasta marraskuussa 1906 *Vesy*-lehden erikoisnumerossa. Sitä luettiin kuitenkin laajalti käsikirjoituksena jo kesällä. Yleisön ja kriitikoiden yleinen mielipide Kuzminista venäläisenä Wildenä ärsytti häntä, kuten päiväkirja osoittaa. Ivanov taas ei tätä mielipidettä jakanut. Hänen mielestään oli virhe, että Kuzminia ylipäätään pidettiin “pietarilaisena Wilden viitassa” (*peterbur•ets v Uaildovom plaštše*) – sanaleikki, joka viittaa *Jevgeni Oneginin* säkeeseen “Moskovalainen Childe Haroldin viitassa” (*moskvič v Garoldovom plaštše*) (Ivanov 1910, 46). Kuzmin ei liioin vihannut Wilden tuotantoa. Kuten Mihail Ratgauz (1992, 68) mainitsee, “toisten, tasapainoisempien elämäntapavaiheiden aikana Kuzminin suhtautuminen Wilden oli tyynempi”. Wilden Venäjällä liittyvä kulttuurinen mytologia kuitenkin yhdisti homoseksuaalisuuteen nietzscheläisen kapinan ja mystisen kärsimyksen, jotka olivat Kuzminille vieraita.

Kuzminin yksityiselämän ja taiteellisen uran välillä vallitsi tiivis yhteys (Ks. Bogomolov 1995, 99-

116). Katkelma Kuzminin päiväkirjasta auttaa valottamaan hänen wildeläisen mytologian torjuntansa ja tämän mytologian vaikutusta siihen, miten hän ja hänen lähipiirinsä homoseksuaalit taiteilijat käsittelivät niitä sosiaalisia seurauksia, jotka heidän seksuaalisella suuntautumisellaan oli. Päiväkirjamerkinnässä syyskuun 15. päivältä 1906 Kuzmin kuvaa nähtävästi ensimmäistä seksuaalista kokemustaan useamman kuin yhden partnerin kanssa. Tässä tapauksessa kaksi läsnäolijaa olivat nuori mies Pavlik Maslov, Kuzminin tuolloinen rakastaja, sekä taiteilija Konstantin Somov, Kuzminin läheinen ystävä. Selostettuaan aktin varsin yksityiskohtaisesti Kuzmin toteaa:

Todella odottamaton tapaus. Kysyin K. A. [Somovilta]: “Onko mahdollista että elämästämme ei jää mitään jälkipolville?” – “Jos nämä kauheat päiväkirjat säilyvät, sitten jotain säilyy, ja seuraavalla aikakaudella meitä tullaan pitämään de Saden markiiseina.” Tänä ymmärsin taiteemme ja elämämmme merkityksen. (Kuzmin 2000, 223.)¹⁵

Vihjaamalla jälkipolvien tulevan pitämään heitä Markiisi de Sadeina Somov viittaa *De Profundis* -teoksen venäjännöksen ensimmäiseen lauseeseen: “Minut voitaisiin sijoittaa Gilles de Retz’n ja Markiisi de Saden väliin. Olkoon niin. En valita kohtaloani.” (Uaild 1905, 5.)

Wilden hahmo ja Markiisi de Saden varjo sen taustalla symboloivat Kuzminille ja Somoville väistämätöntä ristiriitaa yhteiskunnan normien ja heidän omien seksuaalisten kokemustensa välillä. Tämä ristiriita oli tuhonnut Wilden ja vetänyt lokaan myös sen, mistä häntä syytettiin. Wilden tuhoutuminen siirsi tuon “asian” kulttuurin reunoilta sen keskiöön, tehden siten mahdolliseksi myös Kuzminin tekstit, joissa hänen homoseksuaalisuutensa näkyi keskeisesti. Kuzmin ja Somov kieltäytyivät luottamasta *De profundis*-teokseen, mutta tämä ei tehnyt tyhjäksi sitä, että teos ja siihen liittyvä mytologia vaikuttivat heihin suuresti. Vaikka Kuzmin vastusti Wilden mytologisoitua hahmoa, hänen oli tunnus-tettava sen tärkeä asema.

Kuzmin esitteli eroottisen ihanteensa *Krylja*-teoksessa esinietzscheläisen rauhallisena ja harmonisena näkymänä Kreikasta, jota modernissa maail-

massa edustivat homoseksuaalit klassisten kielten tuntijat. André Giden *L'Immoralisten* ja Thomas Mannin *Kuoleman Venetsiassa* aikakaudella tämä ihanne oli kuitenkin vanhentunut. Vastoin Ivanovin käsitystä yli-inhimillisestä, homoseksuaalisesta, kärsimyksen tuomitusta suhteesta, Kuzminin päiväkirjat osoittavat hänen luoneen päättäväisesti itselleen miellyttävää homoseksuaalista lokeroa jokapäiväiseen elämään ja kulttuuriin. Oscar Wilden oudon sankarillinen naamio ei sopinut Kuzminille. Häneen vaikutti väistämättä moderni keskustelu homoseksuaalisuudesta, mutta hän torjui sen pyhimyksenkaltaisen kärsijän roolin, joka hänelle keskustelussa määrättiin.

Venäläinen Oscar Wilde -myytti oli huomattavan elinvoimainen. Syy tähän näyttää löytyvän Wilden elämäntarinan muokkauksista venäläisen kulttuurin diskurssissa. Erityisen tärkeä tässä suhteessa on 1800-luvun venäläisen proosan malli, jossa sankari luo itse oman luonteensa moraalisten

kriisien, uhrausten ja kärsimyksen kautta. (Lotman 1993, 102) Malli perustuu mytologiaan ja sillä on myös yhtymäkohtia ortodoksisen teologiseen ajatteluun. Se vaikutti myös modernistiseen käsitykseen seksuaalisuudesta. Wilden elämäntarinan omaksuminen Venäjällä todistaa sen, että paitsi että se tarjosi foorumin seksuaalisuuden käsittelylle, myös kirjallinen keskustelu vaikutti seksuaali-identiteettien muodostumiseen. Tämän vuorovaikutussuhteen piirteet ovat selviä venäläisessä symbolismissa, jonka taiteellisiin peruserätyksiin kuului elämänluominen. (Ks. Paperno & Grossman 1994) Onnekas poliittinen hyötynäkökulma edisti Wilden elämäntarinan leviämistä Venäjälle. Sen avulla Euroopalle yhteinen homoseksuaalisuuden moderni teema sai venäläisen tulkintansa, jossa "Oscar Wilden" symbolinen perusmerkitys säilyi, vaikka siihen yhdistettiin myös runsaasti venäläiselle kulttuurille ominaisia merkityksiä.¹⁶

Englannin kielestä suomentanut Hanna Ruutu

Viitteet

- 1 Artikkelin on julkaistu englanniksi teoksessa *Self & Story in Russian History*. Ed. Laura Engelstein & Stephanie Sandler. Ithaca: Cornell University Press, 2000.
- 2 Oscar Wilden oikeudenkäynneistä ks. Hyde 1962, Foldy 1997.
- 3 Suvorinin *Novoje vremja* -lehdestä ks. Solovjova & Šitova 1977.
- 4 Prinssi Meštšerskin ura, maine ja persoonallisuus käsitellään teoksessa Mosse 1981.
- 5 Ks. esimerkiksi pääkirjoitukset aristokratian asemasta venäläisessä yhteiskunnassa: NV 24.5./5.6.1895, sekä Meštšerskin frankofobiasta: NV 20.5./1.6.1895.
- 6 Tuntemattoman kirjoittajan epigrammi "Hänen korkeudelleen prinssi Meštšerskille", joka sijaitsee Pietarin Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmassa, sisältää sanaleikin *gra•danin* (kansalainen) ja väittää että sen kohde on *gra•danin Sodoma* (Sodoman kansalainen). Se viittaa myös Meštšerskin sodomiittiseen suhteeseen toisen toimituksen jäsenen, runoilija A.N. Apuhinin kanssa. Katso myös Rotikov 1997, joka sisältää runsaasti arkistomateriaaleja homoseksuaalisuudesta 1880-luvun Pietarissa. Meštšerski esiintyy näissä usein.
- 7 Michael Foldy (1997, 53) toteaa sitä vastoin, että englantilaisessa lehdistössä Wilden rikkomusta pidettiin ranskalaisen kulttuuripiirin vaikutuksen onnettomana seurauksena.
- 8 Wilden venäjännöksistä ja kriitikoiden reaktioista hänen teoksiinsa kirjoittaa valaisevasti Tatjana Pavlova artikkelissaan (Pavlova 1991).
- 9 Ks. myös Volynskin Nietzscheä käsittelevät artikkelit, jotka julkaistiin samaan aikaan *Severnoj vestnikissä*: Volynski 1896b ja Volynski 1896c. Huomattava osa Lou Andreas-Salomén Nietzsche-elämäkerrasta julkaistiin kolmessa lehden numerossa (SV 3-5, 1896).
- 10 Lev Šestov yhdisti Nietzschen tuskallisen sairauden ja hänen "pyhän oikeutensa sanoa se mitä sanoi" (Šestov 1992, 57; Nietzschen sairauden merkityksestä ks. mts 57-61). Ks. myös Andrei Belyin kirjoitukset Nietzschestä uutena Kristuksena (Belyi 1911).
- 11 Nikolai Abramovitšista ks. Pilski 1909, 132-133. Ks. myös A.V. Tšansovin (1989) biografinen artikkeli.
- 12 Ivanov laajensi ortodoksista, kollektiivista henkisyttä merkitsevää *sobornost* -käsitettä ja totesi jopa sen merkitsevän sukupuolta (ks. Trotski 1994, 53).
- 13 Georgi Ustinov (1888-1932) oli kirjailija ja kommunistisen puolueen lehtimies sekä Sergej Je-

seninin ystävä. Ilmeisesti Ustinov kirjoitti käsikirjoituksen nuoruudessaan.

14 Hafiz-seurasta ks. Bogomolov 1995, 67-99. Kuzminista vuoden 1906 paikkeilla ks. Malmstad & Bogomolov 1999, 92-124.

15 Kiintoisa on Kuzminin vakuuttuneisuus siitä, että hänen tapansa harjoittaa seksiä oli historiallisesti merkittävä. Seksuaaliaktin kuvaileminen

päiväkirjassa takasi sen, että hänet muistettaisiin myös tulevaisuudessa. Lisäksi hän saavutti elämän ja taiteen tavoitellun yhteyden, joka liittyi nietscheläiseen moraalittomuuden ihan-teeseen ja siihen periaatteeseen, jonka mukaan elämää piti muokata taiteen lakien mukaan.

16 Oscar Wilden tarinan merkityksestä Euroopassa ks. Sinfeld 1995 sekä Cohen 1993.

Lähteet

Arkistolähteet

Pimenova = Pimenova, E. K. Dni minuvšije. OR-
RGB, f. 1000, l. 2, no. 1054, p. 59.

Ustinov = Ustinov, Georgi. RGALI, f. 341, l. 1, no.
744.

Lehdet

G = *Gra•danin*, no. 113-132, 26.4.-15.5. 1895.

KN = *Kni•ki nedeli*, no. 6, 1897.

N = *Nedelja*, no. 15 (9.4. 1895) & no. 18 (30.4.
1895).

NV = *Novoje vremja*, no. 6851-6907, 26.3.–24.5.
1895.

SV = *Severnii vestnik*, no. 2-5, 10-11, 1896.

V = *Vesy*, no. 1, 1904.

ZR = *Zolotoje runo*, no. 6 (12.2. 1904).

Kirjallisuus

Abramovič, N. (1909), *Religija krasoty i stradani-
ja: O. Uaild i Dostojevski*. Sankt-Peterburg:
Posev.

Andreas-Salomé, Lu (1896), Fridrih Nitsše v svoih
proizvedenijah. – *Severnii vestnik* 3-5.

Artaban, V. (1904), Gnilaja duša. – *Russkoje slovo*
43, 1.

Balmont, Konstantin (1904), Poezija Oskara Uail-
da. – *Vesy* 1, 22-40.

Belyi, Andrei (1911), Fridrih Nitsše. – *Arabeski*.
Moskva: Musaget, 69-90.

Bershtein, Jevgeni (1998), *Western Models of Sexu-
ality in Russian Modernism*. Ph.D. diss., Uni-
versity of California, Berkeley.

Bogomolov, Nikolai (1995), *Mihail Kuzmin: Stati i
materialy*. Moskva: Novoje literaturnoje oboz-
renije.

Cohen, Ed (1993), *Talk on the Wilde Side: Toward a
Genealogy of a Discourse on Male Sexualities*.
New York: Routledge.

Dostojevski, F. M. (1974), *Polnoje sobranije sotši-
nenii v 30-ti tomah*; 11. Leningrad: Nauka.

Ellmann, Richard (1987), *Oscar Wilde*. London: Peng-
uin Books.

Engelstein, Laura (1992), *The Keys to Happiness:
Sex and the Search for Modernity in Fin-de-
Siècle Russia*. Ithaca: Cornell University Press.

Foldy, Michael S. (1997), *The Trials of Oscar Wilde:
Deviance, Morality, and Late-Victorian Society*.
New Haven: Yale University Press.

Foucault, Michel (1990), *The History of Sexuality* ;
1. New York: Vintage Books.

Gide, André (1949), *In Memoriam (Reminiscences).
De Profundis*. New York: Philosophical Libra-
ry.

Gippius, Zinaida (1898), Zlatotsvet. – *Zerkala: Vto-
raja kniga rasskazov*. Sankt-Peterburg: Izda-
nije N. M. Gerenšteina, 1898, 303-504.

Hyde, H. Montgomery (1962), *The Trials of Oscar
Wilde*. New York: Dover.

Ivanov, Vjatšeslav (1904), Ellinskaja religija strada-
juštšego boga. – *Novyi put* 1-3, 5, 8-9.

Ivanov, Vjatšeslav (1905), Religija Dionisa. – *Vo-
prosy •izni* 6, 7.

Ivanov, Vjatšeslav (1910), Proza Mihaila Kuzmina.
– *Apollon* 7, 46-51.

Ivanov, Vjatšeslav (1971–87), Nitsše i Dionis. –
Sobranije sotšinenii. Ed. D.V. Ivanov & O. De-
schartes. Bruxelles: Foyer Oriental Chrétien.

Kosofsky Sedgwick, Eve (1990), *Epistemology of
the Closet*. Berkeley: University of California
Press.

Kuzmin, Mihail (2000), *Dnevnik 1905–1907*. Pre-
dislovije, podgotovka i kommentarii N.A.

Bogomolova i S.V. Šumihina. Sankt-Peterburg: Izda-
telstvo Ivana Limbaha.

Lahman, G. (1909), *Oskar Uaild: Biografija i ha-
rakteristika*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Akt-
sionernogo obštšestva tipografskogo dela.

Langgaard, G. (1908), *Oskar Uaild: Jego •izn i lite-*

- returnnaja dejatel'nost*. Moskva: Sovremennye problemy.
- Lotman, Ju. (1993), Sju•etnoje prostranstvo ruskogo romana XIX veka. – *Izbrannye stati*; 3. Tallinn: Aleksandra, 91-106.
- Malmstad, John E. & Bogomolov, Nikolai (1999), *Mikhail Kuzmin: A Life in Art*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Minski, Nikolai (1908), Smysl Salomei. – *Zolotoje runo* 6, 56-58.
- Mosse, W. E. (1981), Imperial Favourite: V. P. Meshchersky and the *Grazhdanin*. – *The Slavonic and East European Review* 59: 4, 529-547.
- Nordau, Max (1993), *Degeneration*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Paperno, Irina & Grossman, Joan Delaney (1994), *Creating Life: The Aesthetic Utopia of Russian Modernism*. Stanford: Stanford University Press.
- Pavlova, Tatjana (1991), Oskar Uaild v ruskoj literaturе (konets XIX - natšalo XX vv.). – *Na rube•e XIX i XX vekov: Iz istorii me•dunarodnyh svjazei ruskoj literatury: sbornik nautšnyh trudov*. Red. Ju. D. Levin. Leningrad: Nauka, 77-128.
- Pilski, Pjotr (1909), *Problema pola, polovyje avtory i polovoi geroi*. Sankt-Peterburg: Osvobo•denije.
- Ratgauz, Mihail (1992), Kuzmin – kinozritel. – *Kinovedčeskije zapiski* 13, 52-86.
- Rotikov, Konstantin (1997), Epizod iz •izni “golubogo” Peterburga. – *Nevski arhiv: istoriko-krajevčedčeski sbornik*. Sankt-Peterburg: Atheneum-Feniks, 449-466.
- Sero, Oskar (1909), *Protsess Oskara Uailda*. Sankt-Peterburg: Tipo-litografija I. Judelevičša.
- Šestov, Lev (1993), Dobro v utšenii gr. Tolstogo i F. Nitsše: Filosofija i propoved. – *Sotšinenija*. Moskva: Hudo•estvennaja literatura, 39-158.
- Showalter, Elaine (1992), *Sexual Anarchy: Gender and Culture at the Fin-de-Siècle*. New York: Penguin Books.
- Sinfeld, Alan (1995), *The Wilde Century: Effeminacy, Oscar Wilde, and the Queer Moment*. New York: Columbia University Press.
- Šiškin, Andrei (1994), Le banquet platonicien et soufi à la “Tour” pétersbourgeoise: Berdjaev et Vjačeslav Ivanov. – *Cahiers du monde russe* 35, 1-2, 15-50.
- Solovjova, I. & Šitova, V. (1977), A.S. Suvorin: portret na fone gazety. – *Voprosy literatury* 2, 162-199.
- Solovjov, Vladimir (1974), *Stikhotvorenija i šutotšnyje pesy*. Red. Z. G. Mints. Leningrad: Sovetski pisatel.
- Tolstoi, Lev (1951), *Polnoje sobranije sotšinenii*; 30. Moskva: Gosudarstvennoje izdatelstvo hudo•estvennoi literatury.
- Trotski, S.V. (1994), Vospominanija. – *Novoje literaturnoje obozrenije* 10, 41-88.
- Tšansov, A.V. (1989), Abramovič, N. Ja. – *Russkije pisateli: Biografičeski slovar, 1800–1917*; 1 (A-G). Moskva: Sovetskaja entsiklopedija, 13-14.
- Uaild, Oskar (1905), De profundis. – *Vesy* 3, 1-42.
- Ušakov, P. V. (psevdonim) (1908), *Ljudi srednego pola*. Sankt-Peterburg: Puškinskaja knigopetšatnja.
- Uspenski, Vasili (1906), Religija Oskara Uailda i sovremennyi asketizm. – *Hristianskoje tštenije* 1906, 225.
- Vengerova, Zinaida (1911), Sud nad Oskarom Uaildom. – *Novaja •izn* 11, 157-179.
- Vitte, S. Ju. (1960), *Vospominanija*. Moskva: Izdatelstvo sotsialno-ekonomičeskoj literatury.
- Volynski, Akim (1895), Oskar Uaild. – *Severny vestnik* 12, 312-313.
- Volynski, Akim (1896a), Oskar Uaild. – *Severny vestnik* 9, 57-58.
- Volynski, Akim (1896b), Literaturnyje zametki. – *Severny vestnik* 10, 223-255.
- Volynski, Akim (1896c), Apollon i Dionis. – *Severny vestnik* 11, 232-255.
- Vospominanija (1929) = *Vospominanija E. M. Feklistova: Za kulisami politiki i literatury, 1848-1896*. Ed. Ju. G. Oksman. Leningrad: Priboi.
- Wilde, Oscar (1986), *De Profundis and Other Writings*. London: Penguin Books.